

სოციალური ღაჯღაჟვის ზონდის ფინანსური მექანიზმი

ასიე ცინცაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ლილით მელიანი-ფუტყარაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ეკონომიკის განვითარებისა და სახელმწიფო მოწყობიდან გამომდინარე სოციალური დაზღვევის როლი თანდათანობით იზრდება. მისი მნიშვნელობა სოციალური დაცვის სისტემაში დაკავშირებულია მრავალ ფაქტორთან, მაგრამ მათ შორის ძირითადი ფაქტორია სოციალური რისკების მომრავლება, არსებულის ხარისხის გაზრდა და მიღებული შედეგების უარყოფითი გავლენა მოსახლეობის დიდ ნაწილზე.

სახელმწიფოს მხრიდან კონსტიტუციით გათვალისწინებული უფლებების დაცვა მოითხოვს სოციალური დაზღვევის ინსტიტუტების განვითარებას. სოციალური დაზღვევის, როგორც დაზღვევის დარგის ნაწილი, ასევე წარმოადგენს ფინანსური სისტემის ნაწილს, რომელიც ფუნქციონირებს იმ ფინანსური მექანიზმებისა და მეთოდების გამოყენებით, რომლებიც ფინანსური სისტემის ფუნქციონირებას განაპირობებს. საქართველოში სოციალური დაზღვევის მზღვეველის როლში ძირითადად სახელმწიფო ცენტრალიზებული ფონდი გამოდის, ხოლო კერძო სოციალურ დაზღვევას მოსახლეობის მცირე ნაწილი იყენებს, შეზღუდული სადაზღვევო პროდუქტების ფარგლებში.

სახელმწიფოს მიერ სოციალური უზრუნველყოფისათვის განკუთვნილი რესურსების ეთობლიობა განსხვავდება სოციალური დაზღვევის ფინანსური მექანიზმისაგან. ჯერ ერთი, მისი გამოყენება ხდება მოსახლეობის იმ ნაწილის სოციალური უზრუნველყოფისათვის, რომელიც არის უმუშევარი და აქ ბუნებრივია ფინანსური მექანიზმის ის ელემენტი, როგორიცაა სადაზღვევო შენატანი, არ გამოიყენება, ასევე სოციალური უზრუნველყოფის მოცულობის განსაზღვრა ეფუძნება არასწორ აქტუალურ გაანგარიშებებს. აქტუალური ანგარიშის სიზუსტე დამოკიდებულია სწორ სტატისტიკურ ინფორმაციაზე, ამის

უზრუნველყოფა კი ძნელად პროგნოზირებადი სოციალური რისკების შემთხვევაში შეუძლებელია. კერძო სოციალური დაზღვევა ემყარება აქტუალურ გაანგარიშებებს, რომლებიც უფრო მაღალი ხარისხით სრულდება, ვიდრე სახელმწიფოს მიერ სოციალური უზრუნველყოფის მოცულობის გაანგარიშებისას.

თანამედროვე პირობებში ბევრ ქვეყანაში სოციალური დაზღვევა მეტწილად სავალდებულო ხასიათს ატარებს, ხოლო ინდივიდუალური და კოლექტიური დაზღვევა ავსებს სოციალური დაზღვევის სისტემას. სოციალურად ორიენტირებულ ქვეყნებში სავალდებულო სოციალური დაზღვევა ხორციელდება სპეციალური სოციალური ფონდების ფორმირებითა და გამოყენებით. ამ ფონდის ფინანსური მექანიზმი მდგომარეობს შემდეგში: დასაქმებული მოსახლეობის და დამსაქმებლების სოციალური გადასახადის საშუალებით ფორმირდება ფულადი ფონდი, საიდანაც სოციალური დაცვის ხარჯები გაინევა იმ მოქალაქეებზე, რომლებიც ამას საჭიროებენ. მიუხედავად სავალდებულო ხასიათისა სოციალური დაზღვევა სრულად შეესაბამება სოლიდარობის პრინციპს, ანუ „მდიდრები - ღარიბების სასარგებლოდ“. სოციალური ფონდის ფორმირება სოციალური გადასახადის საშუალებით მსოფლიოში აპრობირებული მეთოდია, მაგრამ არის ქვეყნები, სადაც სოციალური გადასახადი არ არის. მათ შორის არის საქართველოც. სადაც 2008 წლის 1 იანვრიდან საგადასახადო კანონმდებლობის მიხედვით ერთიანი სოციალური გადასახადი გაუქმებული იქნა, ხოლო მოსახლეობის სოციალური დაცვისათვის ფინანსური რესურსები სახელმწიფო ფინანსებიდან გამოიყოფა.

იაპონიის სოციალური ფონდის ფინანსური ბაზა ფორმირდება დაქირავებული მუშახელის და მენარმეების სადაზღვევო შენატანისაგან (დაახლოებით 60%-ზე მეტი), სახელმწიფო ფინანსები (დაახლოებით 20%), შემოსავლები ფინანსური ოპერაციებიდან (12%-ზე მეტი) და სხვა. ამ სტრუქტურამ ცვლილება განიცადა შემოსავლების ზრდით ფინანსური ოპერაციების ხარჯზე საპენსიო ფონდის გადიდებით და სახელმწიფო ბიუჯეტის საშუალებათა ნილის შემცირებით.

სოციალური უზრუნველყოფა საქართველოში დამოუკიდებლობის დღიდან დღემდე პრობლემურ საკითხად ითვლება. თანამედროვე პირობებში მოსახლეობის სოციალური დონე დაბალია, რასაც ადასტურებს სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის ის დიდი რაოდენობა, რომელთა ერთადერთი საშემოსავლო წყარო სახელმწიფოს მიერ

გაცემული შემწეობები. საქართველოს სტატისტიკის ოფიციალური მონაცემებით 2010 წელს საარსებო მინიმუმი 132.4 ლარია. იქიდან გამომდინარე, რომ ქვეყანაში ინფლაციის რეალურმა ტემპმა 50%-ს მიაღწია, საარსებო მინიმუმის რეალობა არა დამაჯერებელია. საშუალო ხელფასი განისაზღვრა 572.7 ლარით, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მათემატიკურად ეს მართლაც ასეა, მაგრამ დიდი სხვაობაა ჩვეულებრივი მოქალაქის ხელფასსა და ხელისუფლების წარმომადგენელთა ხელფასს შორის. ამ სიდიდეებზე დაყრდნობით საშუალო ხელფასის გაანგარიშება არ იძლევა საშუალებებს დადებითად დახასიათდეს ქვეყანაში არსებული სოციალური მდგომარეობა.

საქართველოში 1997 წლიდან 2008 წლამდე სოციალური უზრუნველყოფის ერთიანი ფონდის ფორმირების წყარო ერთიანი სოციალური გადასახადი იყო, რომლის გადამხდელი საგადასახადო კოდექსის თანახმად იყო დამსაქმებელი, გადაიხდებოდა სახელფასო ფონდიდან, მხოლოდ დაქირავებული მუშახელი იხდიდა 1%-ს საპენსიო შენატანს. სოციალური ფონდი თავისი დანიშნულებით მიზნობრივი იყო და ბიუჯეტგარეშე ფონდის სახით არსებობდა. მიზნობრიობის პრინციპიდან გამომდინარე სოციალური ფონდის ფინანსური რესურსების გადანაწილება სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის სხვადასხვა დახმარების სახით ხდებოდა. აღნიშნული ფონდი მინიმალურადაც ვერ აკმაყოფილებდა მასზე წაყენებულ მოთხოვნებს. ამის ძირითადი მიზეზი იყო არა მისი არა მიზნობრივი გამოყენება, რომელსაც ცოტა თუ დიდი დოზით მაინც ჰქონდა ადგილი, არამედ ის, სოციალური ფონდი იყო, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ შეიქმნა ქვეყანაში. როგორც აღინიშნა სოციალური გადასახადის გადამხდელი დამსაქმებელი იყო, აქედან გამომდინარე გარდამავალ პერიოდში ეკონომიკური კავშირების მოშლით ფაქტიურად განადგურებული საწარმოები ვერ ამოქმედდა, ხოლო ახალი საწარმოების შექმნა რთულად მიმდინარეობდა. ამას თუ გავითვალისწინებთ ადვილი ასახსნელია სოციალური ფონდის ქმედითუუნარობა: მცირე რაოდენობის გადამხდელთა საპირისპიროდ აღმოჩნდა სოციალურად დაუცველთა უზარმაზარი არმია. ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე ერთიანი სოციალური გადასახადის არსებობა აზრს კარგავდა ამ და სხვა მიზეზების გათვალისწინებით 2007 წელს საგადასახადო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების შედეგად 2008 წლის 1 იანვრიდან გაუქმდა სოციალური გადასახადი და შესაბამისად გაიზარდა საშემოსავლო გადასახადი 25%-მდე, 2009 წლი-

დან 20%-მდე. სოციალური ფონდის ფუნქცია დაეკისრა სახელმწიფო ფინანსებს. საზღვარგარეთის გამოცდილების შესწავლამ სოციალური ფონდის ფორმირებისა და გამოყენების შესახებ ჩვენ მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ სოციალური რისკი სხვა რისკებისაგან განსხვავებით ძნელად ექვემდებარება მართვას. რადგან იგი პირდაპირ დაკავშირებულია ფინანსებთან, ქვეყნის ეკონომიკურ მდგომარეობასთან და სოციალურ - ეკონომიკურ მდგომარეობის ამსახველ პროცესში მიზეზშედეგობრივი კავშირის ორივე პოზიციაზე განიხილება. ჩვენი აზრით, დღეს არსებული ეკონომიკური მდგომარეობის შესაბამისად სოციალური გადასახადის დაწესება შესაძლებელია, ოღონდ სწორად უნდა განისაზღვროს მისი ადმინისტრირების მექანიზმი და დაექვემდებაროს არა მხოლოდ სახელმწიფო კონტროლს, არამედ საზოგადოების კონტროლს, ვინც ახორციელებს ამ შენატანების გამოყენებას. კერძოდ, ვთვლით, რომ სოციალური გადასახადის გადამხდელი უნდა იყოს მენარმე იურიდიული პირი და დასაქმებული.

აღნიშნული სქემის დადებით მომენტად ვთვლით, რომ სოციალური გადასახადის სახით ფორმირებული ფონდი სახელმწიფო და საწარმოს დონეზე სოციალურად უზრუნველყოფს დასაქმებულებს და ასევე მოსახლეობის იმ ნაწილის სოციალურ დაცვას მოემსახურება, ვინც არ არის დასაქმებული, ფაქტიურად ეს იქნება სოციალური დაზღვევის პრინციპზე აგებული სოციალური უზრუნველყოფის მექანიზმი. კერძოდ, დასაქმებულთა გადახდილი სოციალური გადასახადის ნაწილი მიიმართება საზოგადოების სოციალური დაცვის უზრუნველყოფისათვის. ნაწილი კი სოლიდარობის პრინციპის რეალიზაციას მოემსახურება, რაც შეეხება დამსაქმებლის მიერ გადახდილი სოციალური გადასახადის ნაწილით მოხდება წარმოების სოციალური ფონდის ფორმირება, რომელსაც ექნება მკაცრად განსაზღვრული მიზნობრიობა: გამოიყენება დასაქმებულთა უმუშევრობის რისკის, პროფესიული რისკისაგან მიღებული ზარალი დასაფარავად, ხოლო ნაწილი მიიმართება ერთიან სახელმწიფო სოციალურ ფონდში სოციალური პოლიტიკის განხორციელებისათვის.

ცნობილი კანონზომიერებაა, რომ სოციალური გადასახადი, როგორც ყველა ახლად დაწესებული გადასახადი, აძვირებს პროდუქციას, აუარესებს მენარმის საბაზრო პოზიციას, ამცირებს მის კონკურენტუნარიანობას. მაგრამ, ჩვენი აზრით, თუ სოციალური გადასახადის გაანაკვეთის დადგენისას გამოყენებული იქნება შემდეგი პარამეტრები:

- დასაქმებული მოსახლეობის რაოდენობა;
- დამსაქმებელთა რაოდენობა;
- საშუალო ხელფასი;
- სოციალური რისკების სიხშირე და ხარისხი;
- სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის რაოდენობა;
- სამედიცინო მომსახურების ტარიფი.

სოციალური გადასახადის შემოღებამ არ უნდა გამოიწვიოს უარყოფითი მოვლენები, რადგან იგი აღებული იქნება სწორად გათვლის საფუძველზე და ეს, ჩვენი აზრით, მიღწევადია იმ შემთხვევაში, თუ სოციალური გადასახადის სახით დაგროვებული ფულადი ფონდის გარკვეული ნაწილი დარჩება სანარმოოს დეცენტრალიზებულ განკარგვაში და მოემსახურება დასაქმებულთა სოციალური რისკისაგან დაზღვევის პროდუქციის შეძენას. ასევე ეს ხელს შეუწყობს სოციალური ფონდის სახით დროებით თავისუფალი ფულადი ფონდის ინვესტირების საფუძველზე სანარმოოს მიერ სახელმწიფო ბიუჯეტში გადახდილი გადასახადების კომპენსირებას და შესაძლებლობას შექმნის ოპერატიული გამოყენებისათვის, ხოლო სადაზღვევო პროდუქტის შეძენით გაფართოვდება სოციალური დაზღვევის სფერო, ამაღლდება როგორც დამსაქმებლების, ასევე დასაქმებულების სადაზღვევო კულტურის დონე.

შემოთავაზებული სოციალური ფონდის ფინანსური მექანიზმის ამოქმედებისათვის მნიშვნელოვანია მისი სამართლებრივი რეგულირება. სოციალური გადასახადის განაკვეთის განსაზღვრა ზემოთ ჩამოთვლილ ცვლილებებთან ფუნქციურ, დამოკიდებულებით. ჩვენი აზრით, კანონმდებლობის ფარგლებში უნდა მოექცეს:

1. სოციალური გადასახადის წილის განსაზღვრა სანარმოოსა და სახელმწიფოს შორის;
2. მეწარმეთა განკარგულებაში არსებული სოციალური გადასახადით ფორმირებული ფულადი ფონდის გამოყენება უპირველესად დასაქმებულთა სოციალური რისკებისაგან დაზღვევის პრემიის გადასახდელად (უმუშევრობა, პროფესიული რისკები, ჯანმთელობის დაცვა, საპენსიო უზრუნველყოფა);
3. სანარმოოს მიერ გადასახდელი სოციალური გადასახადის წილის გადანაწილება დასაქმებულსა და მეწარმეს შორის.

ამ მექანიზმის ამოქმედება ბევრ დადებით ფაქტორთანაა დაკავშირებული, ჯერ ერთი, სახელმწიფო ბიუჯეტში გადახდილი სოციალ-

ური გადასახადი ნაწილობრივ განტვირთავს ბიუჯეტს სოციალური დაცვის დაფინანსებისაგან; მეორე, მენარმეთა და დასაქმებულთა შემოსავლების გადანაწილებით შესაძლებელი გახდება სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება, რაც ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განხორციელების ერთ-ერთიმ თავარი დანიშნულება. ვიდრე სოციალური გადასახადის განაკვეთის გაანგარიშების ალგორითმს შემოვიტანდეთ, გავაანალიზოთ 2004-2007 წლებში სოციალური გადასახადის როლი სოციალურ დაცვის ხარჯების განევაში და 2008-2011 წლებში განეული სოციალური დაცვის ხარჯების წილი მშპ-ში.

2003 წლიდან 2007 წლის ჩათვლით ერთიანი სოციალური გადასახადით მიღებული შემოსავლები თითქმის 300%-ით არის გაზრდილი, იგივე წლებში ჯანმრთელობის დაცვის ხარჯები 2300%-ით, ხოლო სხვა სახის სოციალური დახმარებები კი 270%-ით. ამ პერიოდებში ერთიანი სოციალურ გადასახადი ემსახურებოდა სოციალურ უზრუნველყოფასა და ჯანმრთელობის დაცვას, ამიტომ ჯანმრთელობის დაცვასა და სოციალურ უზრუნველყოფაზე განეული ხარჯების საერთო ჯამი გაზრდილია 314 %-ით. ამ მონაცემებს თუ შევადრებთ ერთმანეთს მივიღებთ, რომ გარღვევა ერთიანი სოციალური გადასახადით მიღებულ შემოსავლებსა და ამავე მიზნით განეულ ხარჯების ზრდას შორის არც თუ ისე დიდია ($314\% - 300\% = 14\%$). ამავე დროს თუ გავითვალისწინებთ, რომ საგადასახადო ბაზა წელი ტემპით იზრდებოდა, შეიძლება ჩაითვალოს, რომ სოციალური გადასახადი თავის დანიშნულებას ასრულებდა. შეპირისპირების მიზნით გავაანალიზოთ 2008-2011 წელს განეული სოციალური მიმართულებების ხარჯები მანამდე განეულ ხარჯებთან. მონაცემებიდან ჩანს, რომ 2008 წელს სოციალურ დაცვასა და ჯანმრთელობის დაცვაზე განეული ხარჯების ჯამია 636,1 მლნ. ლარი. კონკრეტულად სოციალური დაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის ხარჯი 2007 წელთან შედარებით შემცირებულია, კერძოდ: 2007 წელს გაინია სოციალურ დაცვასა და სოციალურ უზრუნველყოფაზე 777.6 მლნ. ლარის ხარჯი, ხოლო 2008 წელს სოციალურ დაცვის ხარჯმა 323 მლნ. ლარი შეადგინა. ამის მიზეზი იყო გლობალური ეკონომიკური კრიზისი. 2010 წელი ერთადერთია, როცა სოციალური დაცვის ხარჯი 40 მილიონი ლარით შემცირდა. კლებაზე გავლენა გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა მოახდინა: 2009 წელს ეკონომიკა 3.9%-ით დაეცა. 2006-2008 წლებში ეკონომიკა ყოველწლიურად, სა-

შუალოდ, 1.8 მილიარდი ლარით იზრდებოდა. სოციალური დაცვის ხარჯი, 2009 წლის ჩათვლით იმატებდა - ყოველწლიურად, საშუალოდ, 181.6 მილიონი ლარით. 2006-2010 წლებში სოციალურ დაცვაზე სულ 5.1 მილიარდი ლარი დაიხარჯა (იხ. დანართი 1).

საქსტატის ინფორმაციით, 2010 წელს, 60 წელზე უფროსი ასაკის ადამიანები მთელი მოსახლეობის 18.3%-ს შეადგენდნენ. თითოეული მათგანი, სახელმწიფოსგან დახმარების სახით, საშუალოდ, ყოველთვიურად 92 ლარს იღებდა. 2011 წელს ხანდაზმულთა სოციალური დაცვისთვის დაგეგმილი ხარჯის პირობებში, თითოეული, ყოველთვიურად საშუალოდ 100 ლარს მიიღებს.

სოციალური დაცვის სფეროს კეთილშობილური მიზნების მიუხედავად, ხშირად გაუმართლებლად დიდი ხარჯი ეკონომიკურ ზრდას მნიშვნელოვნად ასუსტებს. ნებისმიერმა ქვეყანამ, განვითარების გარკვეულ ეტაპზე უნდა უპასუხოს შეკითხვას, თუ რა ურჩევნია: პირდაპირ დაეხმაროს სოციალურად გაჭირვებულ ადამიანს, მისი მოთხოვნილებების ზრდის პროპორციულად დაუსრულებლად ზარდოს სოციალური დაცვის ხარჯები და ამით დამოკიდებული გახადოს სისტემაზე, თუ პრიორიტეტად ეკონომიკური ზრდა აქციოს; შექმნას დასაქმების შესაძლებლობა და საკუთარ კეთილდღეობაზე ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის გრძნობის გაჩენას შეუწყოს ხელი. ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე მიზნად დავისახეთ გამოგვეკვლია ეკონომიკის ზრდის პირობებში ერთიანი სოციალური გადასახადის მიზანშეწონილობა და შეგვეჩია ფინანსური მექანიზმი, რომელიც აგებული იქნება საბაზრო პირობებში სახელმწიფოს, დამსაქმებლის და დასაქმებულის საქმიანობაში სავალდებულო და ნებაყოფილობითი სოციალური დაცვის მექანიზმების ურთიერთქმედებაზე.

სოციალური გადასახადის გაანგარიშების მოდელების უმრავლესობა ეფუძნება სოციალური დაზღვევის გადასახადის გადახდაში სამი სუბიექტის: სახელმწიფოს, დამსაქმებლისა და დასაქმებულის მონაწილეობას. სოციალური გადასახადის განაკვეთის საშუალო ეფექტიანობის მაჩვენებელი ის აუცილებელი ელემენტია, რომელმაც ორმხრივი პოზიტიური როლი უნდა შეასრულოს. ერთის მხრივ, ხელი უნდა შეუწყოს დასაქმებულებისა და მთლიანად საზოგადოების სოციალური დაცვის უზრუნველყოფას და მეორეს მხრივ, თუ არ გააუმჯობესებს, არ უნდა გააუარესოს სანარმოს ფინანსური მდგომარეობა. სოციალური გადასახადის განაკვეთის საშუალო ეფექტიანობა გაიანგარშება

ნლის განმავლობაში სოციალური გადასახადის ანარიცხების გაყოფით ნლიურ ხელფასის მოცულობაზე, გამოსახული პროცენტებში. ცნობილია, რომ სოციალური გადასახადი ეს არის მუშახელზე გადახდილი ხელფასის ხარჯი და შესაბამისად იგი ამცირებს დასაბეგრ ბაზას. განვიხილოთ ორივე შემთხვევა, როდესაც ხელფასის ფონდი იბეგრება ერთიანი სოციალური გადასახადით და როდესაც სახელფასო ფონდი არ იბეგრება სოციალური გადასახადით.

1. თუ სახელფასო ფონდი იბეგრება სოციალური გადასახადით და მიეკუთვნება ხარჯებს, მაშინ საერთო გადასახადების თანხა წარმოებისათვის იზრდება ერთიანი სოციალური გადასახადით და პარალელურად ამავე გადასახადით მცირდება დასაბეგრი ბაზა, ვინაიდან სოციალური გადასახადი მიეკუთვნება ხარჯებს:

$$CT \cdot F - T \cdot CT \cdot F = (1 - T) \cdot CT \cdot F$$

სადაც, CT-არის სოციალური გადასახადის განაკვეთი, T - გადასახადის განაკვეთი, F - სახელფასო ფონდი;

2. თუ სახელფასო ფონდი არ იბეგრება სოციალური გადასახადით, არ მცირდება საგადასახადო ბაზა და შესაბამისად იზრდება საგადასახადო გადასახდელების მოცულობა. $TG = T \cdot F$, სადაც TG-არის საგადასახადო გადასახდელები.

საგადასახადო ტვირთის დაგეგმვის თვალსაზრისით მისაღები არის მეორე ვარიანტი, პირველი ვარიანტის დროს დაცული უნდა იქნას უტოლობა: $CTF < (1 - CTF) \cdot Ce$, აქედან $Ce > CTF / (1 - CTF)$, სადაც CTF- არის სოციალური გადასახადის სახით გადახდილი თანხა, ჩვერთეულზე მოსული სოციალური გადასახადი.

მიღებულია, რომ ერთეულზე მოსული სოციალური გადასახადი უნდა იყოს დაახლოებით ერთეულის მესამედი, ანუ $Ce > CTF / (1 - CTF) = 0,24 / 0,76 = 0,316$. ამ მეთოდიდან გამომდინარე სახელფასო ფონდის თითქმის მესამედი სოციალური ფონდში უნდა გადაირიცხოს. საქართველოში მოქმედი სოციალური გადასახადი ამ გათვლების შესაბამისი იყო და ჯერ კიდევ განუვითარებელი ბიზნესისათვის მძიმე ტვირთს წარმოადგენდა. ამჟამად მეტ - ნაკლებად განვითარებული სოციალური დაზღვევის პირობებში შესაძლებლობა არის სოციალურმა გადასახადმა შეასრულოს არა ისეთი სოციალური ფონდის ფორმირების წყაროს როლი, რომელიც სრულად მოემსახურებადასაქმებული მოსახლეობის თუ სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის სოციალური რისკებსაგან მიყენებული

ზარალის ანაზღაურებას, არამედ სოციალური გადასახადის გაანგარიშებას საფუძვლად უნდა დაედოს სოციალური დაზღვევის სატარიფო განაკვეთი თითოეულ სოციალურ რისკზე, მათი მათემატიკური შეკრების გზით გამოითვალოს ცალკეული დასაქმებულის დაზღვევისათვის საჭირო დაზღვევის შენატანის სიდიდე, რომელსაც დაემატება სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის დაცვისათვის საჭირო სოციალური ფონდის გადასახადი. არსებული სოციალური გადასახადი არ იყო დაზღვევის პრინციპების მატარებელი, რაც იმაში გამოიხატებოდა, რომ დასაქმებულების და დამსაქმებლების მიერ გადახდილი გადასახადით ფორმირებული ფონდიდან სოციალური დაცვა ერთნაირად მიენოდებოდა ყველა ბენეფიციარს. ეს ასუსტებდა სტიმულებს დასაქმებულებს გაეღოთ ხარჯები საპენსიო, სამედიცინო თუ უმუშევრობის დაზღვევისათვის. ასევე სოციალური ფონდის რესურსები უმეტესწილად მიზნობრიობას ვერ ემსახურებოდა იმ მიზეზის გამო, რომ ბიუჯეტის დეფიციტის დაფარვა ხშირ შემთხვევაში ფონდის საშუალებებით ხდებოდა. ჩვენ არ ვამართლებთ სოციალური გადასახადის არსებული ფორმით დაბრუნებას. შემოთავაზებული მოდელი გაჯერებული იქნება დაზღვევის ელემენტებით. კერძოდ სოციალური ფონდის არსებობისას დასაქმებული, რომელიც იხდის გადასახადს, ავადმყოფობის შემთხვევაში მას უნაზღაურდებოდა მხოლოდ გაცდენილი დღეების ხელფასი და არა იმ მოცულობის თანხა, რომელიც დაიხარჯებოდა სამედიცინო მომსახურებისათვის. სოციალური გადასახადის გაუქმება გამართლებული არის ისეთ ქვეყნებში, სადაც დასაქმებს დონე მაღალია და ასევე ხელფასი საარსებო მინიმუმს 2-ჯერ მაინც აჭარბებს. ასეთ ქვეყნებში მოსახლეობა მიმართავს სოციალური რისკებისაგან დაცვის კერძო სადაზღვევო მექანიზმს. ქვეყანაში, სადაც მოსახლეობის დიდი ნაწილი არის შემოსავლის გარეშე და 70%-ზე მეტს აქვს საშუალოზე დაბალი ხელფასი სახელმწიფოს მხრიდან რეგულირება აუცილებლად სჭირდება. სახელმწიფოს ბერკეტი კი რეგულირებისათვის არის ერთიანი სოციალური გადასახადი, რომელიც წარმოადგენს სავალდებულო სადაზღვევო შენატანს დამსაქმებლებისა და დასაქმებულების შემოსავლებიდან, მაგრამ ერთი განსხვავებით, რომ სადაზღვევო ანაზღაურებას მიიღებს ის დასაქმებული, რომელსაც სოციალური რისკები საგან მიეყენება ზარალი.

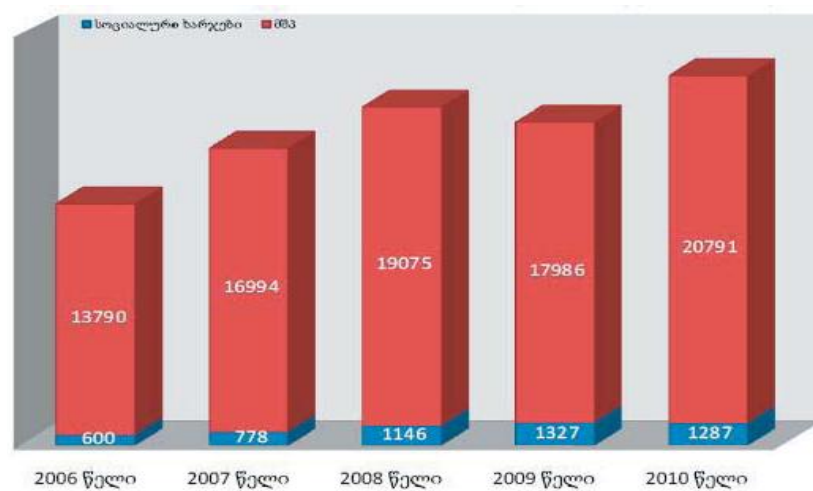
საქართველოში, მინიმალური ხელფასი მნიშვნელოვნად იზრდე-

ბოდა, მაგრამ ფასების ზრდამ და ცხოვრების გაძვირებამ მინიმალური ხელფასი და საარსებო მინიმუმი ერთმანეთთან ვერ გაათანაბრა. მინიმალური ხელფასის დონე ისეთი უნდა იყოს, რომ გარკვეულად მაინც ასრულებდეს სოციალური დაცვის ფუნქციას. თანამდროვე პერიოდში სოციალური გადასახადის დაწესება ორ მწვავე პრობლემის მიჯნაზე უნდა განიხილებოდეს: 1. სოციალურ გადასახადის შემოღებაში არ უნდა გაზარდოს საგადასახადო ტვირთი და 2. მძიმე ტვირთად არ დააწვეს დაბალი ხელფასის მქონე დასაქმებულებს. ამ პრობლემის გადაჭრა მოითხოვს საქართველოში დაუბეგრავი მინიმუმის ცნების დაბრუნებას, რომელიც საარსებო მინიმუმის ტოლი უნდა იყოს. ცნება „საარსებო მინიმუმი“ თავის თავში გულისხმობს ცხოვრების პირობების მინიმალურ დონეზე დაკმაყოფილებას, რაც შეეხება დაზღვევის პროდუქტის შეძენა არ შედის სამომხმარებლო კალათის ჩამონათვალში, და ბუნებრივია საარსებო მინიმუმის ტოლი ხელფასის პირობებში დასაქმებულთა ის ნაწილი, რომელის ხელფასი არ სცილდება საარსებო მინიმუმს ან მასზე დაბალია ამოვარდება სოციალური დაცვის მექანიზმიდან, როგორც სოციალური ფონდის ფორმირების სუბიექტი. ამის გათვალისწინებით სოციალური დაზღვევის ფონდის ფორმირების სტრუქტურა უნდა იყოს შემდეგი სახის (იხ. დანართი2):

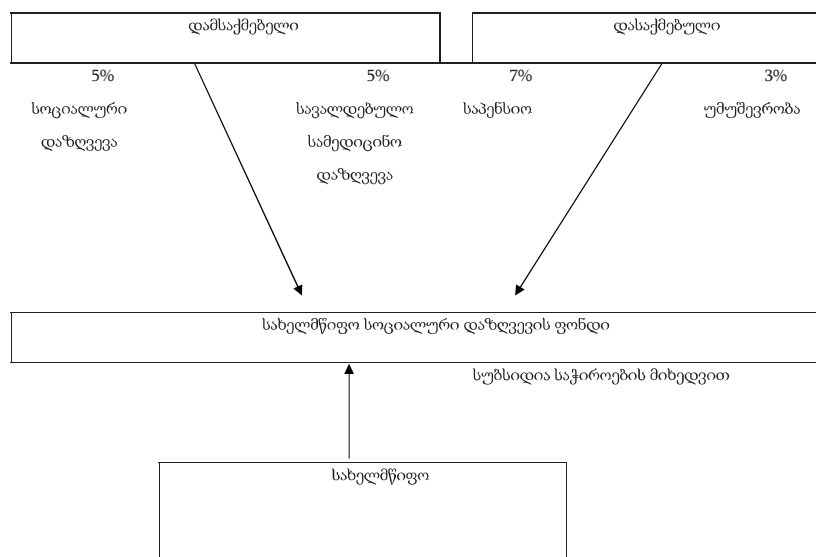
მოცემულ მექანიზმში ერთიანი სოციალური გადასახადი ფაქტიურად შეცვლილია სავალდებულო დაზღვევის სადაზღვევეო შენატანებით.

ამგვარად, სოციალურ დაცვის არსებული მოდელის შეცვლით სავალდებულო სოციალური დაზღვევის მოდელით მიიღწევა დამსაქმებლისა და დასაქმებულის ერთობლივი მონაწილეობა როგორც საკუთარი, ასევე მოსახლეობის უმუშევარი ფენის სოციალური რისკებისაგან დაცვა, საპენსიო შენატანი მოემსახურება შრომისუუნარო მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფას, რომელთაც არანაირი სადაზღვევეო შენატანი არ განუხორციელებიათ და დასაქმებული ადამიანების პენსიით უზრუნველყოფა შრომის სტაჟისა და გადახდილი საპენსიო შენატანების მიხედვით, მათ შორის დაგროვებადი; დასაქმებულისა და დამსაქმებლის პარიტეტული მონაწილეობა სავალდებულო სამედიცინო დაზღვევაში სტიმულს მისცემს ნებაყოფილობითი სამედიცინო დაზღვევის განვითარებას.

დანართი 1. სოციალური ხარჯებისა და მშპ-ს დინამიკა
(მლნ. ლარი) (2006-2010წწ)

დანართი 2. სოციალური დაზღვევის ფონდის ფორმირების სტრუქტურა

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი 2007 წ.
2. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური: <http://geostat.ge>
3. Федотов Д.Ю. Внебюджетные фонды России: курс лекций, Иркутск:Изд-во БГУЭП, 2002.
4. Янова С.Ю. “Организация социальной защиты населения как системы управления социальными рисками” , Страховое дело.. №8, 2001.
5. National Statistics Center of Japan: <http://www.nstac.go.jp/en/>
6. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility“ (presented by the Commission), COM(2001) 366 final, Brussels, 2001.